

Св. Николай Велимирович

Обичайте приятелите си Из "Над греха и смъртта"

[Св. Николай Велимирович Сръбски](#)
(1881-1956)

"Нищо не противостои на любовта така, както грехът противостои - както на любовта към Бога, така и на любовта към ближния. Твой приятел граби, а ти не го избличаваш? Страхуваш се от гнева му? Защо се боиш от гнева, ако избличаваш с право? Избличи го, прочее, и изкажи своето негодование от любов към Христа, от любов към него самият, спри го, ако се срива към пропастта. Гостуванията и хубавите думи, и ласкателствата, не са никакво особено дело на любовта."
Йоан Златоуст (Беседа върху "Послание до Ефесяни")

Каква полза братя, ако аз започна постоянно да говоря, а Господ вечно да мълчи?

Мога ли аз да отбранявам Божията Правда, ако Бог не я вземе сам под своя защита? Мога ли аз да докажа Бог на безбожниците, ако Той се крие? Мога ли аз да го умилостивя към Неговите синове, ако Бог е равнодушен към неволите им?

Не; нищо от всичко това аз не мога. Моите думи нямат крила, за да могат да въздигнат към Бога всички паднали и изпаднали от Бога; нито моите думи имат огън, за да сгреят охладнените сърца на децата към техния Отец. Моите думи са нищо, ако не са слабо ехо и неразбираемо повторение на онова, което Бог със Своя мощен език говори. Каквото е шумоленето на чакъла на брега пред страховития рев на океана, такова е словото ми, спрямо езика, на който говори Бог. Как ще може да чуе шумоленето на чакъла, зялят с пияната на вълните, онзи човек, който е глух към ревят на океана?

Как ще види Бог в моите думи онзи, който не може да го види в природата и в живота?

Как едва доловимите човешки думи ще убедят някого, когато гръмотевиците не са в състояние да убедят?

Как ще се загрее на една варница (пещ за гасене на вар) някой, който е оставил огънят зад себе си?

Не мълчи Бог, братя, но говори по-гласно от всички бури и гръмотевици! Бог не напуска правдата, но като я изпраща на страдание, полека я изкачва на престол.

Бог не зависи от ничия добра воля, но прави всички зависими от своята добра воля. Окаян би бил Бог, който би зависел от адвокатската защита на един смъртен човек. Не излизам пред вас, за да защитавам Онзи, чиято защита аз търся ден и нощ. Не излизам аз, жалкия набожник, да търся от вас – набожниците – подкрепа за Бог и за Божиите работи. Не; напротив, излизам с предложение, с молба, наистина с молба, всички ние да потърсим подкрепа за себе си и за своите работи у Бог, единствено у Бог. Това не е заради Бог, но заради нас. И повтарям: това не е заради Бог, но заради нас самите.

Защото Бог е еднакво велик, независимо дали Го величаем, или принизяваме. Бог ще бъде светъл, колкото и мрак да хвърляме върху името Му. Бог ще съществува дори и цялата земя чрез устите на всички свои твари и чрез всички вулканични кратери екне: няма те, Боже! Ще съществува Бог светъл и велик, както и днес, дори когато слънчевите лъчи напразно ще търсят и един жив човек на земята, и когато, макар че е място за живи, ще милват само гробове на мъртъвци.

Боже, вечно светъл и вечно велик, бъди опора за нас така, както си опора за толкова слънца в пространството! И слънцата биха се угасили без твоя поглед и отведнъж биха се претворили във влажно мрачно огнище – как ние да светим без Тебе?

Как ние, братя мои, можем да обичаме неприятелите си без Божията помощ? Ето, ние не сме направили и първата крачка по този път. Ние не сме се научили да обичаме дори своите приятели. Още по-малко: ние не сме се научили да обичаме дори самите себе си. Как да обичаме своите неприятели? Христовите думи за любовта към неприятеля, ето, още летят по света от уста на уста, но още не може да се намери път от устата към сърцето.

Ние не обичаме своите неприятели. Нима това не е очевидно, без доказателства? Ние обичаме само онези, които нас обичат, заемаме само на онези, които могат да ни върнат и правим добро само на онези, които могат да ни се отплатят двойно.

Ние обичаме себе си и своите приятели. Ние обичаме своите близки, своите най-близки, в буквалния смисъл на думата. Нашите далечни са далеч от нашата любов. Нашето сърце се прилепя за онова, за което и очите ни. Нашите очи са пътеводител за сърцето ни.

Ние само сме си мислели, че обичаме себе си и приятелите си. Ние се заблуждаваме в това; защото себичността наричаме любов към себе си, а любезността – любов към своите приятели. В действителност ние не обичаме нито себе си, нито своите приятели, също както и своите неприятели. Защото в онова, което ние наричаме любов, няма най-важните елементи на любовта. А тези елементи са: познание, почит и жертване. В нашата любов към себе си няма нито познание, нито почит, нито жертване. В любовта ни към приятелите няма нищо от тези трите. Нашата любов се състои само от своите най-малки елементи. Любовта ни към себе си и своите приятели не е нищо друго, освен засилена и покварена и в същото време инстинктивна животинска любов. А онова, което прави човешката любов по-възвишена и по-светла от любовта на питомните и дивите животни, това е познанието, почитта и жертвата.

Познаването на себе си и на приятелите си е първият елемент на възвишената и светла Божествена любов. Човек, който много е размишлявал за себе си и много се е изпитвал, може да стигне до

познание за себе си. Но трябва да бъде много предпазлив в това изпитване. От най-малката грешка в самопознанието може да стигне до лъжливо заключение, а от лъжливото заключение – до лъжлива любов към себе си. Трябва да свикнем да различаваме, да анализираме. Защото от правилния анализ на себе си човек ще стигне до правилен извод. Всяка неправилна самооценка откъщава двукратно. С какво допринася цял ден правилен и предпазлив ход по Алпите, ако преди върха се направи само една неправилна крачка над пропастта?

Най-важните въпроси, на които един млад човек трябва да си отговори правилно, за да опознае себе си, за да бъде целият му бъдещ живот правилен и здрав са:

- Кой съм аз?

- Какъв съм аз?

- За какво съм аз?

Не всеки човек може да се посвети на философията. Но едно зрънце философия е нужно на всеки човешки живот, както храната.

Схване ли човек своето битие като производно от случайно развълнувана материя, като безсмислена, безцелна игра на елементи, той би имал най-ниското понятие за себе си и за своето предназначение. А от величината на представата за себе си, зависи големината на идеалите на човека, големината на мислите, чувствата и делата му. Схване ли, обаче, човек своето битие като резултат и продължение на една художествена предпоставка и творческа общовселенска мъдрост, той тогава ще има най-високо понятие, подчинено на знанието за Бог.

Вторият въпрос, намиращ се у всеки човек: какъв съм аз? Едно кълбенце желатинова лигавост и слабост излиза на слънце под името човек - самата немощ, самата слабост, сълзи и сънливост! С чужда помощ това кълбенце се показва, на чужди ръце се надига към слънцето. Без свои заслуги то дели хляб с останалия свят, без свое желание то става участник в житейските драми и отплати. Още малко, това кълбенце попива в своята душа, като с гъба целия свят около себе си, с две очни прозорчета. Но неговата душа е така малка, че всички явления му се струват безкрайно големи. За детето неговите родители и всички пораснали хора изглеждат като титани, като богове. Когато порасне до средната за всички хора височина, тогава човекът променя своето разбиране за големина. Той вече не мечтае за величината на всички пораснали хора, но само за големината на известен брой велики хора, които му се струват в историята като Слънцето между звездите. И сравнявайки себе си с великите хора и със своя идеал за величие, той един ден пита себе си: "Какъв съм аз?" и тук е опасността да се препъне, да направи погрешна крачка над пропастта. Оцени ли правилно своята големина, тогава е намерил себе си и пътят, по който трябва да върви. А ако не оцени правилно?

Повечето хора не оценяват правилно своята големина, те живеят в оптична измама. Повечето виждат себе си в много по-големи размери, отколкото са. Живеейки в една лъжа, тези хора правят всичко, за да излъжат и другите. Ако не им се отдаде да го направят, а то никога не им се отдава – те се чувстват като нещастни рицари, които са се явили в не своето време и не сред своите хора. Като че ли е нужно всички хора да бъдат велики и гениални! Като че ли на Бог, за Неговата историческа драма не са нужни също така и малки хора! Като че ли светът би могъл да съществува без говедари, ковачи и чистачи на улици!

Бог е поделил на хората не еднакви количества даровитост, за да може заради тази нееднаквост да има постоянно движение в човешкия живот. Никой не е виновен за това, че е дошъл с по-големи дарби. Но виновен ще бъде и люто наказан онзи, който не вижда своя дар в неговата истинска мяра, и който не се потруди да оправдае своето съществуване и да извърши своята мисия с това, което му е дадено.

И третия въпрос: за какво съм аз? Това е въпрос за познаването на своята мисия в този свят. Всеки човек идва на този свят с особена мисия. Как мнозина не вярват в това! Всички ние сме Божии посланици и пратеници. Всички!

Коваческата работа е една специална, боговдъхновена мисия, както и дърводелството, и книжарството, и държавничеството. Без ковашката дейност не би имало култура, нито египетска, нито европейска, никаква. Народната мечта е стигнала дотам, да предаде на един от олимпийските богове ковашки занаят. Не е, прочее, угодно на Небето само царуване, съветничество, но и коване на гвоздеи и струговане на дъски и плетене на рогозки. На Страшния съд Бог няма да каже: седни ти, който си носил корона от дясната Ми страна, но ще даде първенство и награда според добре схванатата и извършена мисия на земята.

За съжаление между нас са много онези, които през цялото свое време не успяват да осъзнаят своята мисия. Много са малоумните, които пък се усещат призвани за всички мисии. Много са гордите, които без да работят нито една работа, критикуват всички видове работа. Много търпи Бог единствено от милосърдие, подготвяйки и изпращайки други пратеници и посланици за същата мисия, която е била приготвена за онези и заради тях е пропаднала. Много са надутите и влюбените в себе си, които едва дочакват да им се зададе въпросът: "За какво си ти?" – за да отговорят гласно: "За всичко!"

Много, пре-много са онези, които не знаят нито кои са, нито какви са, нито защо са, а говорят за любов към себе си. Много и пре-много са онези, които не са намерили себе си, но са се обикнали. Те обичат своето въображение, а не себе си. Измамата им е сладка, нея обичат, а не себе си. Много са онези, които правят грънци, а мислят себе си за ваятели. Много са онези, които са станали държавници, а е трябвало да бъдат търговци. Всички те говорят за любов към своите неприятели докато, между другото, все още себе си не обичат, защото не са се познали, нито са намерили най-доброто в себе си. Тяхната любов е лъжлива, защото се отнася до лъжата в тях. Когато грънчарят обича ваятеля в себе си, неговата любов е лъжа.

А когато обича лъжливо себе си, лъжливо обича и своите приятели. А чиято любов е лъжлива към себе си и към приятелите си, неговата любов е два пъти по-лъжлива към неприятелите.

Но не само познанието прави любовта възвишена и свята. Чрез познанието трябва да се стигне до почитта, вторият главен елемент на достойната любов.

Човек трябва да умее да почита себе си и приятелите си. Не може човек да почита злото у себе си; и разбойникът знае, че само доброто е за почитане. Все пак не може човек да почита доброто в себе си, ако не е осъзнал какво е, и къде у него се намира то. Познанието е основа за почитта.

Някой имал нива, която никога не могъл да почисти достатъчно от тръните. "Докога ще се боря с тези проклетите тръни?" – казал стопанинът и намразил нивата си. С досада копаел един ден на нивата, независимо от тръните и плевелите, докато мотиката не издрънчала на скала и отскочила. Ядът на домакина към немилата му земя още повече пораснал. Но когато разбрал, че скалите под тръните са богати на сребро, минали му и яда, и омразата. И започнал стопанинът да цени трънливата нива повече от останалите си ниви, заради среброто, което било в нея. Така и един човек може да погледне на себе си като на нива от тръни. Все пак той може да обича себе си, макар тази любов към себе си да е примесена със себепрезрение. Той може да се хвали пред хората, но в самота сам на себе си ще бъде отвратителен, защото знае, че е лъгал хората и знае, че лъже и себе си, обичайки у себе си

онова, което не е за любов. Той не може да обича себе си, защото не може да намери причина за това в себе си, не е намерил сребърната жилка в трънака на душата си.

Така и любовта към приятелите си, ако не е основана на почит, както и познание, бързо се превръща в презрение и отвращение.

Колко малко е сред нас правилната, идеалната любов между приятели.

В повечето случаи приятелството не е основано на сродност в душите, на познание и почит, а на себична симпатия и на себично сметкаджийство.

Изслушайте това писмо, което ще ви послужи като най-добро доказателство за това за което говоря, и като най-вярна илюстрация на лъжовната приятелска любов. Това писмо, което получих преди два дни, гласи:

- "Исках да дойда при Вас, да се изповядам лично на Вас и търся Вашата благословия за решението, пред което стоя. За благословия! Простете ми цинизма, който е изпълнил моята душа от дъното до върха. Аз стоя пред самоубийство. За това не трябва нито благословия, нито разрешение, нали? В действителност целият свят ми даде разрешение за това – отвращението, което се влива в мен, към всички и всичко. На мен всички хора са ми отвратителни, отвратителни до смърт, и ето сега дишам по-свободно, откакто реших твърдо да умра и поне в смъртта да намеря защита и мир от най-отвратителните за мен творения на земята – хората. Чудите се, знам, защото това, което пиша стои в пълна контрадикция спрямо онова, което Ви говорих лично. Аз Ви говорих, че имам приятели, които ценя и обичам. Говорил съм Ви зло за другите хора, но за приятелите нищо друго, освен похвали. Всичко е било лъжа, сега смея наистина да Ви го кажа. И тогава, когато пред Вас съм низал похвала след похвала за приятелите, аз съм ги презирал, както и сега ги презирам, както презирам и целия свят.

На изгодата е било основано цялото ми приятелство. Тази изгода е била чисто материална, без нищо морално и духовно. Ние сме били като някакъв клуб. Не можеше да мине нито ден, без да се съберем. Ето, вече 12 години! Но никога, нито един ден – това е онова, което искам да Ви изповядам – за нищо друго не се е говорело между нас, освен за новини, и интриги, и взаимни гадни услуги, явни, или скрити. Ние никога не сме се притеснявали за средства, никой от нас не искаше да знае за морал и милосърдие. По този начин ние натрупахме богатство, положение и добихме едно реноме, което всеки ден нещо поддържахме с приказки по новините и с взаимни похвали по събранията.

Някои от нас са държавни чиновници, те бързо добиваха класа след класа; някои са търговци: те бързо добиваха книжа след книжа. Някои са народни представители: те получаваха, каквото си искаха. Създадохме си връзки навсякъде: с министерства, с новинари, с войската, с банки, с франкмасони. Вече по план се разпределяхме по разни кафенета, за да чуем какво се говори за нас, и да поговорим един за други нещо похвално. Изпращахме своите жени по къщи и по забави със специална заръка да шпионират целия свят и да ни хвалят, говорейки за нашата работливост, за нашия патриотизъм.

Когато започна войната, ние вдигахме най-много шум, но никой от нас не отиде там, където има опасност да загине. След войната се намерихме отново, всички по-здрави и по-богати, отколкото бяхме преди това. И целият свят продължаваше да ни смята за честни и патриотични хора.

Ние дотолкова се отдалечихме по този лъжлив път, че връщане за нас е съвсем невъзможно. Моите приятели ми станаха толкова отвратителни заради това, че бяха готови да ми помогнат в моите

мръсни амбиции и желания. Всеки от нас се е надпреварвал с останалите в уменията за интриги и лъжи. За нас стана невъзможно да говорим за каквито и да било идеали, за нищо духовно, хуманно, общочовешко. Само изгода, и изгода! Никога за Бог, нищо за душата, нито за помощ на ближния! Никога в църква! В действителност никой от нас не вярва в Бога. Някога вярвах в Бог и в душата. Сега не. Сега, когато стоя пред самоубийство, аз не вярвам в Него.

Ах, всички хора са гадни, но от моите приятели няма нищо по-гадно! И червеите, които пълзят по боклука, не са ми толкова неприятни, колкото моите приятели. Всички те подтискаха моята душа, тъй, както и аз им помагах да подтиснат своите. Бих искал да отида на още една среща. Викат ме непрестанно. Забелязали са моето отсъствие. "Болен съм" – лъгах ги. Бих искал да отида да им кажа истината в очите преди да умра. Не знам дали да го направя. Колебая се. Бих ги заплюл, бих ги сгазил! Направиха ме сит и богат, но ме въведоха в един пъкъл от лъжи, само лъжи, та не мога да дишам. Имам голям търбух, но нямам душа. И моите жена и деца – всички са отровени, както и аз. Всичко е изгубено. Аз проиграх живота си.

Ако наистина намеря нещо след смъртта, което Вие наричате Бог, и ако бъда съден, ще кажа истината: наядох се, напих се, накрадох се, належах се. Това е целият ми живот. Усещам неистова нужда да кажа истината на някого, преди смъртта си. Мислех да кажа това на тях, подлещите. Но се колебая. Трудно бих имал кураж. Избрах Вас. Пък и на Вас, ето, само така, писмено. Ако можете отвърщайте и други от такъв живот. А мен презрете и забравете. "

Нищо не може по-изчерпателно от това писмо да ви каже какво значи любов без почит. По-добре е човек да живее без приятели, отколкото с приятели, които не може да почита. Живот с приятели, които човек не може да почита, това е пързаяне по поледица, която води в пропаст. На поледицата децата се хващат за ръце и се влекат едно друго, за да се пързаят по-бързи и по-лесно. И приятелството без почит е такова пързаяне по леда, което никога не завършва по друг начин, освен с пропадане.

Третият елемент на възвишената и светла любов е жертването. Любовта е олтар, на който винаги трябва да се върши жертвоприношение. Любовта е божество, което иска винаги пред лицето му да гори жертва, за да се види то отново в светлина. Истинската любов, Божествената любов се отнася винаги към онова, което е най-добро у човека. Ако аз обичам своето въображение, то моята любов е лъжа. Ако аз обичам Бог заради даровете на литургията, моята любов е лъжа. Ако наистина обичам лъжата, за нея трябва да пожертвам истината, защото и лъжливата любов търси жертва. Онзи, който обича своята суета, жертва за нея разума си; а който обича тялото си, жертва му душата, и който обича клюките, жертва за тях честта. И обратно: който обича разума, жертва суетата, и който обича душата, ще пожертва за нея тялото, и който обича честта, ще пожертва клюкаренето.

И любовта към приятелите струва скъпо. Аз говоря за истинната, Божествена любов. Да помагаш на приятеля в добро и да търсиш неговата помощ за добро – само това се нарича истинска приятелска любов. Аз искам приятел не за това той да ласкае моите слабости, да търпи и оправдава моите грешки, а за това да ме поправя в зло и да ми подражава в доброто. Такова приятелство е чистище, в което човек се чисти от грубите и низки навици и склонности. Приятелството е по-нужно на душата, отколкото на тялото. В тъга споменът за приятеля довява ведрина на лицето. В търпението да видиш приятел е облекчение. На смъртната постеля присъствието на приятелите разкроява лицето на смъртта. Приятелството е винаги животворния дъх на ангел, който ни изпраща в живота, който ни вдига, когато паднем и обнадеждава, когато изнемогнем.

Каквато любов към приятелите предлага един човек, такива приятели ще намери. Всеки има такива приятели, каквито заслужава. Според вида и големината на жертвата се намират и приятелите. Аз трябва да се откажа от всичко низко, за да мога да имам за приятел онзи, чиято душевна висота обичам. И трябва да се откажа от себичността, за да обичам несебичен приятел. И трябва да се откажа от грубостта, обичайки благороден приятел.

Приятелството е едно школуване. Каквото е приятелството, такова е и школуването. Понякога приятелството издига към небето, понякога то влече към пъкъла. Приятелства, които означават заговор срещу доброто има много. Такива приятелства се срещат много в нашите среди. Сприятелият се хора, които нито се познават, нито се почитат, нито се жертват един за друг. Сприятелият се хора с различни души, не заради душите, но заради придобивката. Сприятелият се хора с различни принципи, но не заради принципите, а заради забогатяването. Заради концесията, заради плячката и кражбата!

Често временно се наричат приятели и онези, които от дълбината на душите си се презират. Усмивват се един на друг често онези, които с усмивките си изливат омразата си един против друг. Ах, тези приятелски усмивки! Те често означават завеса над пъкъла. Сприятелият се често хора от самота, от страх един от друг, често от суета, често от досада. Това е временно и сметкаджийско приятелство – най-големият плевел, който расте на земята и най-големият човешки срам!

Чудно ли е тогава, че хората не обичат своите неприятели, когато, ето, още не умеят да обичат приятелите си? Чудно ли е, че детето, което още не знае азбуката, не може да чете книги? Как ще обича човек своя далечен, когато не се е научил да обича дори своя най-близък? Как ще обича сърбинът чужденеца, когато още сърбинът сърбите не се е научил да обича. Как безбожните японци ще са обичани от християните руснаци, когато християните руси не се обичат по между си? Във всичко дотук не може да има любов между неприятелите, докато тя не се осъществи сред приятелите. А във всичко дотук не може да има любов към приятелите, докато тя не се съзида на взаимно познание, почит и жертване.

Докато любовта между приятелите служи само за низки цели, дотогава злото ще властва над света.

Християнската любов идва на кръгове.

Първо идва любовта към себе си, после любовта към приятелите си, после любов към неприятелите си, после и любов към Бога. Христос е взел любовта към Себе Си, като мерило за любовта към хората и към Бога. *"Както обичаш самия себе си"* - говори Христос. Когато хората имат християнска любов към себе си, те веднага биха имали и християнска любов към своите приятели и неприятели. Но тази основна любов към хората – любовта към себе си – още не е твърде животинска, себична, лакома, нечиста – и така всяка друга любов, която е основана на такава, е основа на същата.

Но ще дойде едно по-добро време, когато хората ще се обичат повече с дух и истина, и ще се обичат заради духа и истината. Когато истинската любов ще бъде толкова, колкото сега е лъжливата любов.

Ще дойде време, когато приятел на приятеля ще бъде свещеник и изповедник, а не само съюзник за добиване на богатство и живеене на този свят.

Ще дойде време, когато приятел на приятеля ще бъде утешител и лекар, а не измамник и разорител на душата.

Когато дойде това време, тогава ще започне и любовта между хората. И колкото и далеч да е това време, то идва и ще дойде.

Любовта, с която хората сега обичат, води до самоубийство. Но когато дойде онова време, ще дойде с него и любовта, която довежда живота.

Още не е дошло време за любов към неприятелите, защото още не е изпълнена повелята за любов към приятелите. Но ще се изпълни и едната, и другата повеля, защото нито една не е човешка, но Божия. А Божията не може да остане неизпълнена.

Аз вас не мога, братя, да подтикна с моите слаби речи да изпълните Божията повеля за любовта, но ще ви подтикне към това Бог, който подбуди слънцето. Не мога да ви дам сила за истинска любов към приятелите, нито сила за познание, нито за почит, нито за жертване. Тази сила ще ви даде Онзи, който има всесила в ръцете си и който задвижва облаците с мисъл. Божиите работи биха пропаднали, ако зависеха от моите думи и от вашите прищевки. Но Божият промисъл независимо от нас ще успее и ще победи. Онзи, чиито години нямат брой, и чието битие няма край, не може да остави този свой вселенски дом на произвола на нас, слабите си творения, чието начало и край се състоят в една точка, и чието цяло битие е една точка.

Не човек, но Бог ни е гарант, че слънцето няма да угасне преди да види земните синове съвсем прилични на своя Небесен Отец. Ето, след кратко време, за нас слънцето ще угасне. Покрити с черния плащ на смъртта ние ще бъдем скрити от слънцето. Но защо и за нас слънцето, заради нашия живот, да не ни види като синове много прилични на нашия Отец Небесен? Да дадем дума, че ще направим това удоволствие на слънцето и – о, какво по-голямо задоволство за себе си и за приятелите ни! Нека нашият Небесен Отец ни бъде опора в това отсега и до века. Само чрез Него приятелството придобива божествен нимб и божествен жар. Само у Него е любовта, само чрез Него познанието и почитта и само с Негова помощ е жертването.

Нека да е слава на Него във висините и Неговата светлост с нас в низините!

Св. Николай Велимирович

Из "Над греха и смъртта"

Превод Деница Георгиева Ганчева

[Духовен център "Света Петка" при храм "Света Троица" гр. Добрич](#)